

Milada Filipová: *Ernst Troeltsch: Dějiny a teologie, vývoj a pokrok. Problémy sociologie náboženství v Troeltschově díle.* FHS UK, Praha 2007, 52 s.

Dílo Ernsta Troeltsche nepochybně patří mezi nejinspirativnější podněty sociologie náboženství, zejména dnes když se do značné míry vyplnil jeho názor úpadek sociálně organizovaných forem křesťanství; na tuto skutečnost upozorňují především francouzští sociologové náboženství (Jean Séguy). Základní potíž je ovšem v tom, že Troeltsch primárně nebyl sociologem, nýbrž liberálním protestantským teologem a filosofem, a jeho dílo vychází z určitého specifického dobového kontextu, což znesnadňuje jeho interpretaci – resp. nutí k zamýšlení se nad uvedenými souvztažnostmi, které není možné bez jejich hluboké znalosti. Tuto podmínku předkladatelka bakalářské práce bohužel nesplnila a tak i když si zcela rozumně vybrala jen malou část monumentálního Troeltschova díla, její zpracování je problematické. Totéž platí také v případě aktualizace Troeltschových myšlenek, vyžadující znalost současné sociologie náboženství a aktuálního vývoje křesťanských náboženských forem a organizací. Posuzovaná bakalářská práce namísto toho působí spíše jen jako „přívazek“ k překladu části Troeltschových *Soziallehren*, jež autorka prováděla, na němž je nejpůsobivější převyprávění některých zde zastávaných tvrzení, které však nejsou nijak analyzovány a vědecky zpracovány.

* * *

Bakalářská práce je v podstatě rozdělena na čtyři části. První z nich představuje prolegomena k Troeltschovu životu a dílu (kpt. 1 – 2.2.), následuje převyprávění závěrů *Sociálních učení z německého originálu* (kpt. 3) a úvodních pasáží z *anglického překladu* (kpt. 4 – 5), o kterém mimochodem autorka sama na jiném místě tvrdí, že není přesný (pozn. č. 5 na s. 5), což je doplněno jejím pokusem o využití Troeltschova (a Weberova) díla při velice povrchní interpretaci současné náboženské situace (kpt. 6 – 7). Již z tohoto přehledu jsou přitom zřejmé některé sporné body práce M. Filipové. Sama volba tématu a jeho zúžení jsou jistě náležité, text bakalářské práce však postrádá analytický charakter vzhledem ke Troeltschovu dílu, chybí zdůvodnění práce s jeho dvěma jazykovými verzemi a celkové uspořádání i v této podobě ztrácí logiku. Proč jsou napřed popisovány celkové charakteristiky sociálních forem křesťanství a teprve po nich historický vývoj jejich partikulárních verzí? Proč je text na některých místech přerušován dílčími otázkami v podobě „kapitol“, které mají jednu až dvě věty (např. s. 27-28)? Dokonce se v něm objevují i zjevné logické rozpory: zatímco na s. 22 autorka plamenně horlí proti funkcionalistickému chápání religiozity („setkání fanoušků na fotbalovém zápase by tak mělo zůstat veskrze sportovní záležitostí a nebyť ... interpretováno jako sekularizované náboženství“), později sama v případě politiky dělá právě to, co svrchu kritizovala („vznikající politickou stranu můžeme snad přirovnat ke vznikající náboženské obci“, s. 47; politická a filosofická hnutí „můžeme vzhledem k jejich podobnosti k náboženství označit za sekularizovaná náboženství“, s. 51) – v obou případech bez jakéhokoli zdůvodnění, bez analýzy, bez znalosti substancionálních/funkcionálních hypotéz, které stojí za oběma možnými přístupy.

Ještě závažnější nedostatek však spatřuji v tom, co má být účelem bakalářské práce. Buď mohlo jít o analýzu Troeltschova díla v dobovém či disciplinárním kontextu, eventuálně vzhledem k životním osudům jeho autora apod., jež však nebyla provedena a pro kterou autorce evidentně chybí znalosti, nebo o jeho aplikaci při analýze současné náboženské situace, která však trpí podobnými problémy. Studentka neprokázala schopnost vědecké práce

ani na jednom z těchto polí, více se přitom zaměřím na první, protože tomu je předložena bakalářská práce přeci jen blíže.

Hned v úvodu se hovoří např. o tom, že Troeltsch je v českém prostředí „opomíjený“ (s. 4) a dokonce „tabu“ (s. 5), to však není pravda. Kromě citovaného Westadtova překladu a důkladné studie Glücklichovy, na něž navazuje dosti častá recepce mezi historiky náboženství, totiž už krátce po jeho smrti byly analyzovány Troeltschovy filosofické názory (Zbořil v *ČM* 1925, Bauer v *ČČH* 1935, Tvrdeho *Filosofie náboženství*), které autorka zcela pominula, a především bylo jeho dílo trvale zpracováváno v české sociologii náboženství, což platí až po dnešek. Filipová tedy přinejmenším neobjevuje mnoho nového, aniž by to tušila, zadruhé není zcela práva odkazu tohoto autora, redukuje-li jej jen na sociologickou dimenzi. Vzhledem k možnostem analýzy na úrovni bakalářské práce by to jistě stačilo, pro její adekvátnost by však bylo nutné ze sekundární literatury načerpat informace o dalších dimenzích Troeltschova díla a uvést je v prolegomenálních pasážích. Což se neděje, Troeltschův život a dílo jsou zpracovány pouze na základě encyklopedických či dokonce internetových informací, chybí i zcela základní literatura – z novější např. M. Chapman: *Ernst Troeltsch and Liberal Theology* (2001). Tím logicky schází poznání kontextu, ve kterém autor pracoval, jeho zařazení do liberální teologie (z něhož pak vyplývá kupř. často zmiňovaný důraz na individualismus), soudobého německého myšlení a politických aspirací, myšlenkového okruhu Maxe Webera apod. Také poznámku o „neobjektivnosti“ Troeltschova přístupu (pozn. č. 2 na s. 4) by si pak autorka mohla odpustit, protože je výrazem nepochopení, aplikace vědeckých kategorií na primárně teologické dílo.

Mnohem lépe na tom jsou popisné pasáže bakalářské práce, protože vlastně pouze (nepříliš systematicky) prepisují některé autorovy názory prezentované v *Sociálních učeních*. I zde ale chybí znalost kontextu. Jak uvádí sám Troeltsch v „autobiografickém“ textu, který je z tohoto důvodu nepominutelný, psal v (kritické) návaznosti na Harnacka; jeho dílo je záměrně orientováno „pouze“ na sociální nauky, protože „dogma“ již bylo zpracováno, aniž by podle jeho názoru bylo možné jeden z těchto pohledů absolutizovat (Mein Bücher v *Gesammelte Schriften IV.*, 1922, s. 3-18). Autorčin „přepis“ Troeltsche však trpí, kromě absence analýzy, ještě dvěma zásadními problémy – zaprvé neznalostí teologického zázemí, která se projevuje už neznalostí a špatným užíváním terminologie, a zadruhé povrchními a nenáležitými analogiemi. Několik nejzávažnějších příkladů:

(Ad 1.) Boží milost není „milostné nahlížení člověka z pohledu Boha“ (pozn. č. 17 na s. 11), zvláště ne v reformačních církvích, Trojici nelze vykládat jako „jediného Boha ve třech podstatách“ (pozn. č. 22 na s. 15; kurzíva ZRN), podobné lapsy se přitom objevují málem na každé straně. To se týká i termínů jako – řekněme – „sociální politika“, již autorka sveřepě označuje za „sociální reformu“ (s. 25), nebo překladu *innweltliche Askese* (s. 10), pro který se ustálilo „vnitrosvětská askese“. Existence těchto problémů není pro recepci bakalářské práce tolik závažná, protože si je znalý čtenář snadno opraví, nicméně jednoznačně ukazuje, jak málo sama autorka rozumí tomu, o čem píše. Z interpretačního hlediska jsou podstatnější neúspěšné pokusy o moderní „aplikaci Troeltsche“, neboť představují vlastně jedinou nepopisnou část předložené bakalářské práce.

(Ad 2.) Hovoří-li M. Filipová o sociálním kapitálu v intencích Pierra Bourdieu (s. 13), je vidět, že zná pouze termín a nikoli jeho obsah; navíc chtěla-li by už uvažovat nějaký „posmrtný sociální kapitál“, pak měla mnohem spíš sáhnout po dílech amerických teoretiků racionální (náboženské) volby – L. Iannaccone v tomto smyslu přímo hovoří o „duchovním kapitálu“. Podobným nepochopením se vyznačuje srovnání Weberova a Troeltschova přístupu k náboženským skupinám (s. 48-50), které neklade důraz na metodické i věcné rozdíly. Je nadto nesmyslné chápat církev jako skupinu, která vyvolává „nutkání přidat se bez přemýšlení“ – podle obou autorů členství v církvi začínalo narozením (zatímco vstup do sekty byl vědomým volným aktem), ať už to chápali jako ideální typ (Weber) nebo jako důsledek

partikulárního historického uspořádání (Troeltsch; z tohoto důvodu také předvídal nástup individualizované mystiky, s kteroužto kategorií Filipová pracuje pohříchu jen velmi sporadicky – např. i na s. 46 jej bezmyšlenkovitě zařazuje mezi autory zabývající se „dichotomním členěním na církve a sekty“). Nejproblematictější je ovšem výklad tam, kde se zabývá současnou náboženskou situací, především katolicismem, jenž „nesedí“ – ani nemůže – do Troeltschova chápání *středověké a raně novověké* církve, nebo novodobým tzv. náboženským sektářstvím (obojí např. s. 16).

Ačkoli Milada Filipová shrnula, že „cílem [její] práce bylo ukázat, jak lze Troeltschovu knihu *Sociální učení křesťanských církví a skupin* zhodnotit v diskursu sociologie náboženství“ (s. 51), z výše uvedeného vyplývá, že právě toto rozhodně *neudělala* a ani udělat nemohla, protože tento diskurs nezná. Tomu odpovídá také naprosto nedostatečný seznam použité literatury, v němž postrádám i nejzákladnější literaturu k Troeltschovi, natož teoretická a metodologická díla ze sociologie náboženství nebo větší množství sociologických analýz současné religiozity. Bibliografie nadto není ani formálně jednotná a správně zpracovaná – někde jsou uvedeni nakladatelé, jinde nikoli, u Glücklichova článku chybí název a stránkový rozsah atd. K formálním nedostatkům předložené bakalářské práce budiž dále připočtena výše zmíněná nelogičnost výstavby textu a příležitostně se objevující nesprávné gramatické tvary (hlavně shoda podnětu s přísudkem) či věty nedávající smysl (např. na s. 7). Název práce neodpovídá jejímu obsahu.

* * *

Bakalářská práce Milady Filipové vznikla zřejmě jen jako jakýsi „doplňek“ její jiné studijní povinnosti, totiž překladu části Troeltschových *Sociálních učení*. Něco takového však nemohu přijmout. Ačkoli jsou autorovy názory většinou vykládány náležitě, nejsou podrobeny žádné další analýze, ať už v kontextu celku jeho díla, doby a teoretického myšlení, nebo použity při rozboru určitého fenoménu, kupř. současné religiozity. Bakalářská práce je tudíž pouze popisná, nepřinášející nic nového a i to „staré“ prezentující bez logických vazeb, jako pouhou snůšku informací, vycházejících *de facto* jen z části jediné knihy. V práci se objevují i četné formální nedostatky. Z těchto důvodů sice bakalářskou práci **doporučuji k obhajobě**, nicméně hodnotím jako **velmi dobrou** na nejnižší hladině (21-25b.).

V Praze 3. ledna 2008.

.....
PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.